

5 taškai

11. Remdamiesi pateiktais šaltiniais, padarykite dvi išvadas apie aptariamojo laikotarpio Lietuvos visuomenę.

2 taškai

10. VERSALIO SISTEMOS GRIŪTIS IR PIRMASIS ANTROJO PASAULINIO KARO ETAPAS (1939–1941)

A šaltinis. Iš Maskvoje leisto laikraščio „Tiesa“

Sutartis (Nepuolimo – *aut. past.*) yra nepaprastai svarbus politinis dokumentas. Jis yra Sovietų Sąjungos taikingos politikos pasekmė. Sovietų Sąjungos užsienių reikalų politika pasistatė (= išsikėlė) tikslą ginti taikos reikalą ir paremti bei stiprinti draugiškus santykius su visais tais kraštais, kurie siekia tokios pat politikos. Priešingumui tarp Sovietų Sąjungos ir Vokietijos esąs padarytas galas. Ideologiniai skirtumai tarp abiejų kraštų režimų neturį ir negalį būti kliūtimi (= kliūtis) pagerinti santykiams pasaulio taikos interesais.

B šaltinis. Iš Prancūzijoje leisto laikraščio „Figaro“

Europos krizė pasiekė aukščiausią laipsnį. Sovietų Sąjunga, buvusi kolektyvaus saugumo ir pasipriešinimo užpuolikui čempionė, pastūmėjo ją iki aukščiausio laipsnio, sudarydama karingo nutarimo išvakarėse paktą paskatinti ir padėti agresijai. Nėra žodžių tokiam aktui pasmerkti...

C šaltinis. Iš spaudoje paskelbto suomių pranešimo

Antradienį paskelbtame Suomijos kariuomenės vadovybės komunikate pranešama, kad Karelijos sąsmaukoje Sovietų Sąjungos kariuomenės dalinių puolimai buvo atremti ir suomių kariuomenės daliniai įvykdė eilę (= daugybę) sėkmingų priešpuolių. Buvo sunaikinti mažiausiai 25 rusų tankai. Į šiaurę nuo Ladogos ežero buvo atremta keletas priešo puolimų ir buvo sunaikinti du tankai. Suomia užėmė eilę (= daugybę) priešo pozicijų. Suomijos aviacija keletą kartų susikovė su Sovietų Sąjungos lėktuvais, atliko žvalgybos skraidymų ir bombardavo kai kurias priešo bazes. Sovietų Sąjungos aviacija didžiausią veiklumą parodė prie kautynių linijų Karelijos sąsmaukoje ir į šiaurę nuo Ladogos ežero. Suomių lėktuvai naikintuvai ir priešlėktuvinės baterijos numušė keturis priešo lėktuvus. Manoma, kad buvo numuštas dar vienas rusų lėktuvas, tačiau ta žinia nėra patikrinta.

D šaltinis. Karikatūra

– Manau, kad tai padugnės.
– Manau, kad tai prakeikti darbininkų žudikai.
Ant parkritusio žmogaus nugaros parašyta „Lenkija“.

E šaltinis. Iš „TSRS istorijos“

Hitlerinei Vokietijai įsiveržus į Lenkiją, lenkų tauta pakilo į teisingą antifašistinę kovą už laisvę ir nepriklausomybę. Tačiau jėgos buvo nelygios. Be to, pačiomis sunkiausiomis Lenkijai dienomis jos vyriausybė pabėgo į užsienį, palikdama savo tautą likimo valiai. Fašistinė armija veržėsi į Lenkijos gilumą. Fašistinė okupacija ir jos pavergimas grėsė Vakarų Ukrainai ir Vakarų Baltarusijai, kurių tautas ilgą laiką valdė buržuazinė-dvarininkinė Lenkija.

1939 m. rugsėjo 17 d. Tarybų vyriausybė, atsižvelgdama į susidariusią padėtį, davė Raudonajai armijai nurodymą peržengti sieną, kad apsaugotų broliškų tautų, gyvenančių vakarinės Ukrainos ir Baltarusijos srityse, gyvenimą ir turtą ir sustiprintų savo vakarinį pasienį. Prasidėjo tarybinės kariuomenės išvaduojamasis žygis.

F šaltinis. Apie SSRS ir Vokietijos santykius 1939–1940 m.

Nustačius sienas ir pasirašius sutartį „Dėl draugystės ir sienų“, su Vokietija buvo sudaryta nemažai prekybinių susitarimų. SSRS pradėjo aprūpinti Europoje kariaujančią Vokietiją tiek medžiagomis (nafta, nikeliu, medvilne, platina, chromu, manganu, fosfatu, asbestu, boksitais, grūdais), tiek tranzitinėmis prekėmis, kurias SSRS Vokietijai pirkė Azijos šalyse (kaučiuku, retaisiais metalais iš Prancūzijos kolonijų Indokinijoje, grafitu iš Madagaskaro). Žodžiu, SSRS dėka Vokietija galėjo nebijoti sąjungininkų blokados.

Savo indėlį į SSRS ir Vokietijos draugystę įnešė ir organai. NKVD išdavė gestapui ne mažiau kaip 800 komunistų, kalintų sovietų kalėjimuose kaip Vokietijos šnipai. Beje, iš vokiečių SSRS gaudavo naujausios karinės technikos, pramonės įrenginių, kai kurių žaliavų. Maskvai buvo suteiktas naudingas 200 mln. markių kreditas. Ir vis dėlto 1941 m. birželio 22 d. Vokietija buvo likusi skolinga SSRS 84 mln. markių už neapmokėtas prekes.

Remdamiesi A, B, C, D, E ir F šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus.

1. Remdamiesi šaltiniais, išskirkite dvi SSRS ir Vokietijos užsienio politikos ypatybes aptariamuoju laikotarpiu.

2 taškai
2. Kaip A ir B šaltiniuose vertinama Nepuolimo sutartis? Nurodykite tikslią jos sudarymo datą.

2 taškai
3. Remdamiesi A šaltiniu, įvardykite, kuo svarbi Nepuolimo sutartis.

1 taškas
4. Kodėl B šaltinyje Sovietų Sąjunga įvardyta kaip „buvusi kolektyvaus saugumo ir pasipriešinimo užpuolikui čempionė“?

1 taškas
5. Kuo B šaltinio autorius kaltina SSRS?

1 taškas
6. Paaiškinkite, kaip Nepuolimo sutartis susijusi su Lietuva, Latvija ir Estija.

1 taškas
7. Kaip vadinamas C šaltinyje aprašomas tarp SSRS ir Suomijos vykęs karas? Nurodykite pagrindinę šio karo priežastį ir kaip jis baigėsi.

3 taškai
8. Su kokiais sunkumais, pasak C šaltinio autoriaus, susidūrė SSRS kariuomenė, kovodama su Suomija?

2 taškai
9. Kokiam istoriniam įvykiui nagrinėti skirtas D šaltinis?

1 taškas

10. Remdamiesi D šaltiniu, įvardykite du karikatūroje matomus istorinius veikėjus.

-
- 1 taškas
11. Kaip karikatūroje (D šaltinis) vaizduojamas istorinis įvykis susijęs su A šaltinyje aptariama Nepuolimo sutartimi?

1 taškas
12. Paaiškinkite po karikatūra (D šaltinis) esančius žodžius.

2 taškai
13. Remdamiesi E šaltiniu, nurodykite du sunkumus, su kuriais Lenkija susidūrė Antrojo pasaulinio karo pradžioje.

2 taškai
14. Kaip E šaltinyje aiškinama, kodėl į Lenkiją buvo įvesta SSRS kariuomenė? Nurodykite pagrindinę priežastį, dėl kurios SSRS kariuomenė įžengė į Lenkiją.

2 taškai
15. E šaltinyje sakoma: „Prasidėjo tarybinės kariuomenės išvaduojamasis žygis.“ Nurodykite tokio žygio padarinius Vakarų Baltarusijos ir Vakarų Ukrainos gyventojams.

2 taškai
16. Kaip E ir F šaltiniuose vertinama SSRS? Kuo galima paaiškinti tokį vertinimą?

2 taškai
17. Nurodykite tikslią datą, kada tarp SSRS ir Vokietijos buvo sudaryta F šaltinyje minima sutartis „Dėl draugystės ir sienų“. Kaip minėta sutartis susijusi su Lietuva?

2 taškai
18. Kurie pateiktų šaltinių faktai rodo, kad glaudūs SSRS ir Vokietijos santykiai buvo naudingi abiem valstybėms?

2 taškai

19. Kuris iš pateiktų rašytinių šaltinių objektyviausiai įvertina SSRS ir Vokietijos santykius aptariamuoju laikotarpiu? Atsakymą pagrįskite dviem argumentais.

2 taškai

20. Remdamiesi šaltiniais, nurodykite du SSRS ir Vokietijos aprašytų santykių padarinius Rytų Europos valstybėms.

2 taškai

11. LIETUVOS OKUPACIJA, ANEKSIJA IR SOVIETIZAVIMAS 1940–1941 M.

A šaltinis. Iš paskutinio nepriklausomos Lietuvos užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio atsiminimų

1939 m. spalio mėn. Kremliuje pasirašius SSRS ir Lietuvos savitarpio pagalbos sutartį priėmimo metu Lietuvos užsienio reikalų ministrui Juozui Urbšiui paklausus, ar sąjunginės respublikos gali išeiti iš SSRS sudėties, J. Stalinas atsakė: „Taip, panorėjusios gali, bet kiekvienoje iš jų yra ir Komunistų partija, kad jos niekad to nepanorėtų.“

B šaltinis. Iš rašytojo Igno Šeiniaus knygos „Raudonasis tvanas“

Birželio 16-tą.
Rytiniai dienraščiai pakartoja Sovietų Sąjungos ultimatumą Lietuvai. Tie patys kaltinimai, kaip prieš keletą savaičių, tik griežčiau suformuluoti. Nors neturima nieko naujo pridurti, vis dėlto nustatoma, kad Sovietų Sąjungos vyriausybė mato save priverstą pereiti prie veiksmo ir padaryti galą ligi šiol prieš Sovietų Sąjungą vestai (= vykdytai) Lietuvos politikai, kuri buvusi persunkta blogos valios ir pilnos slaptų užmačių. Su pagelba naujos vyriausybės, sudarytinios (= padedant naujai Vyriausybei, sudarytinai) iš atsakingų vyrų, Sovietų Sąjunga tikisi atstatyti (= atnaujinti) normalius ir abiem kaimyninėms valstybėms naudingus santykius.

C šaltinis. Iš Liaudies seimo nario Antano Garmaus atsiminimų

Jau bolševikų okupacijos pradžia, ypačiai laikotarpis nuo 1940 m. birželio 15 d. ligi liepos 21 d., buvo didelio triukšmo, beprotiško skubėjimo viską griauti, keisti ir varyti dienos. Paleidę į Lietuvos visuomenę visą savo melo propagandos arsenalą, bolševikai stengėsi visą Lietuvos griovimo darbą atlikti kuo trumpiausiu laiku, šioje srityje jie yra prityrę specialistai ir griovimo darbą dirba tikrai stachanoviškais³ tempais. Toks nepaprastas jų skubėjimas aiškiai rodo, kad visą tą darbą jie norėjo užbaigti, kol dar Lietuvos visuomenė neatsipeikėjo nuo 1940 m. birželio 15 d. suduoto skaudaus smūgio, kai į visus mūsų teritorijos kampus prisigrūdo daug raudonarmiečių ir jų plerpiančių tankų. Ir tikrai, tomis dienomis ne tik eiliniam piliečiui, bet dažnai ir platesnio akiračio inteligentui, nors jis ir pažino bolševizmo teoriją ir daug girdėjo apie jos praktiką, sunku buvo

³ Sparčiai dirbdami, kelis kartus viršydami (atlikdami) normą per numatytą laiką.

susigaudyti ir tiksliai susiorientuoti, ką gi iš tikrųjų bolševikai mano su naujai užimtais Pabaltijo kraštais daryti, kokie jų tikrieji planai, kas mūsų laukia ateityje?

D šaltinis. 1941 m. represuota asmenų pagal tautybę

Tautybė	Žmonių skaičius
Lietuviai	15 530
Rusai	439
Lenkai	3 924
Baltarusiai	78
Žydai	2 052
Vokiečiai	40
Kiti	127
Tautybė nežinoma	5 616
Iš viso	27 806

Remdamiesi A, B, C ir D šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus.

1. Remdamiesi pateiktais šaltiniais, nurodykite sunkumus, su kuriais Lietuva ir jos gyventojai susidūrė aptariamuoju laikotarpiu.

2 taškai

2. Kokiomis aplinkybėmis ir koku tikslu buvo pasirašyta A šaltinyje minima SSRS ir Lietuvos savitarpio pagalbos sutartis?

2 taškai

3. Paaškindite, kodėl J. Stalinas buvo įsitikinęs, kad dėl Komunistų partijos sąjunginės respublikos niekada nenorėtų išstoti iš SSRS.

1 taškas

4. B šaltinyje minima, kad SSRS pateikė Lietuvai kaltinimus. Nurodykite du sovietų kaltinimus.

2 taškai

PROBLEMOMS SPRĘSTI SKIRTA UŽDUOTIS

A šaltinis. Iš 1956 m. Nikitos Chruščiovo pranešimo TSKP XX suvažiavime „Apie asmenybės kultą ir jo padarinius“

Stalinas įvedė sąvoką „liaudies priešas“. Masinės represijos labai sustiprėjo 1936 metų pabaigoje. Susiklostė ydinga praktika, kai NKVD buvo sudaromi sąrašai asmenų, kurių bylos turėjo būti nagrinėjamos Karinėje kolegijoje, ir jiems iš anksto buvo nustatoma bausmė. Šiuos sąrašus Ježovas siuntė asmeniškai Stalinui sankcionuoti siūlomoms bausmėms. Stalinas duodavo ne tik leidimus, bet ir nurodymus suimti savo iniciatyva. Stalinas buvo nepasitikintis žmogus, nepagrįstai įtarus, o tuo mes įsitikinome kartu su juo dirbdami. Nepagrįstas įtarumas išaugo į visuotinį nepasitikėjimą, taip pat ir žymiais partijos veikėjais, kuriuos jis pažinojo daug metų. Visur ir visada jis matė priešus, dviveidžius ir šnipus.

B šaltinis. Iš Viktoro Sebestyeno knygos „1989. Revoliucija. Sovietų imperijos žlugimas“

Jau pirmosiomis savo valdymo dienomis Michailas Gorbačiovas parodė esąs naujo tipo Kremliaus vadovas. Gorbačiovas buvo pirmas sovietų vadovas, kuris reguliariai lankydavosi viešose vietose, susitikdavo su žmonėmis ir su jais kalbėdavosi. Jis mokėjo save pateikti geriau negu didesniuose oficialiuose rinkimuose, kur dažnai imdavo daugiažodžiauti ir vartodavo nuobodžią, nesuprantamą marksistinę-leninistinę frazeologiją. Stojęs priešais didžiules plojančias minias, Gorbačiovas tiesiog sužibėdavo: jis atrodė ramus, šiltas, įdomus, atidus, labai padorus. Jis intrigavo ir įkvėpė žmones.

Gorbačiovas tikėjo socializmu ir buvo įsitikinęs, kad Leninas nubrėžė teisingą kursą, o reikalai pašlijo todėl, kad Stalinas nukrypo nuo jo ir „iškraipė“ socializmą. Tai buvo galinga iliuzija, kuria jis ir daug įsitikinusių komunistų iš tikrųjų tikėjo.

Gorbačiovas nekantravo padaryti didelį įspūdį pasaulinėje arenoje. Jis manė, kad svarbiausias Sovietų Sąjungos uždavinys yra išvengti tolesnės konfrontacijos su Vakarais. Dėl įvairių asmeninių, politinių ir moralinių priežasčių jis kaip įmanydamas stengėsi pelnyti taikdario reputaciją. Bet labiausiai jam rūpėjo pakeisti užsienyje požiūrį į Sovietų Sąjungą.

C šaltinis. Savarankiškos Lietuvos komunistų partijos Centro komiteto IV plenumo dalyvių 1990 m. kovo 26 d. adresuotas laiškas TSRS komunistams

1. Palaikome Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą ir jos Aktą, kuriuo atstatyta (= atkurta) Lietuvos Respublikos nepriklausomybė, teisinis ir valstybinis tęstinumas.

LKP kartu su kitomis Lietuvos politinėmis jėgomis, vienydama visų Lietuvoje gyvenančių tautų pastangas, dalyvauja bendrame Lietuvos demokratinės valstybės kūrimo darbe.

2. Raginame TSRS Aukščiausiąją Tarybą nuosekliai vykdyti demokratinę politiką ir pripažinti nepriklausomą Lietuvos Respubliką.

3. Protestuojame prieš karinių lėktuvų ir kitos karinės technikos naudojimą psichologiniam taikių gyventojų spaudimui, reikalaujame nedelsiant nutraukti TSRS ginkluotųjų pajėgų vykdomas tiesiogines prievartos akcijas. Tokia veikla taikios, beginklės kaimyninės valstybės atžvilgiu (= prieš taikią, beginklę kaimyninę valstybę) yra neteisėta ir amorali.

4. Manome, kad būtina nuraukti skaldytojišką TSKP padalinio veiklą Lietuvoje. Šios grupuotės veiksmai sukelia politinę įtampą, kiršina tautas, destabilizuoja padėtį Respub-

likoje, provokuoja incidentus. Beatodairiškai remdama šios grupuotės veiklą, TSKP sutapatina save su TSKP padalinio Lietuvoje mentalitetu ir veiklos metodais, kurie yra ryškiai antidemokratiški.

5. Kviečiame TSRS baigti konfrontacijos etapą ir pradėti derybas su Lietuvos Respublika.

6. Mes neprarandame tikėjimo TSRS Prezidento M. Gorbačiovo gera valia ir politiniu įžvalgumu. Tebeturime vilties, kad mus supras ir pradėjusi pertvarką TSKP. Lietuvos Respublikos teisėtai žengtas žingsnis negali ir neturi būti vertinamas kaip konfrontacijos priežastis.

Remdamiesi A, B ir C šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus.

1. Pateiktuose šaltiniuose aptariama Komunistų partija su savo lyderiais išgyveno net tris skirtingus raidos etapus. Nurodykite tris pagrindinius įvykius, kurie vertė komunistų vadovybę keistis.

3 taškai

2. Kokių pokyčių įvyko Komunistų partijoje paskelbus A šaltinį?

2 taškai

3. Kokių pokyčių įvyko SSRS M. Gorbačiovo vadovavimo laikais (B šaltinis)?

3 taškai

4. Kokių pokyčių įvyko Lietuvos komunistų partijoje po minėto trečiojo istorinio įvykio?

3 taškai

5. Remdamiesi šaltiniais ir žiniomis, nurodykite, kokias problemas teko įveikti SSRS komunistams XX a. 6–10 dešimtmečiais. Kiekvieną problemą susiekite su pateiktais skirtingais šaltiniais.

3 taškai

TESTAS

1. Kuris politikas pirmą kartą pavartojo sąvoką „geležinė uždanga“?

- a) Vinstonas Čerčilis
- b) Šarlis de Golis
- c) Franklinas Ruzveltas
- d) Haris Trumenas

2. Pokariu Rytų Prūsija atiteko:

- a) Lenkijai ir Baltarusijai
- b) Sovietų Sąjungai ir Baltarusijai
- c) Sovietų Sąjungai ir Lenkijai
- d) Ukrainai ir Sovietų Sąjungai

3. Kuri tarptautinė organizacija *nebuvo* įkurta Šaltojo karo metais?

- a) Europos ekonominė bendrija
- b) Jungtinės Tautos
- c) NATO
- d) Tautų Sąjunga

4. Šaltojo karo metais antisovietinio sukilimo išvengė:

- a) Bulgarija
- b) Čekoslovakija
- c) Lenkija
- d) Vengrija

5. Šaltojo karo metais SSRS *nekonfliktavo* su:

- a) JAV
- b) Kinija
- c) Jugoslavija
- d) Kuba

6. Dalis Rytų Prūsijos Kaliningrado sritimi buvo pavadinta:

- a) Antrojo pasaulinio karo metais
- b) pasibaigus Antrajam pasauliniam karui
- c) tarpukariu
- d) Vokietiją padalijus į VFR ir VDR

7. Kuri tarptautinė organizacija laikoma Europos Sąjungos pirmtake?

- a) EEB
- b) ESBO
- c) NATO
- d) VSO

8. Kuri valstybė pasibaigus Antrajam pasauliniam karui sustiprino savo galias?

- a) Didžioji Britanija
- b) Japonija
- c) JAV
- d) Prancūzija

9. Pokario laikotarpiu liaudies demokratinis valdymas *nebuvo* įvestas:

- a) Albanijoje
- b) Čekoslovakijoje
- c) Graikijoje
- d) Vengrijoje

10. Kuri valstybė Šaltojo karo metais *nepriklausė* Jungtinių Tautų Saugumo Tarybai?

- a) JAV
- b) Kinija
- c) SSRS
- d) Vokietija

11. Kurioje valstybėje Šaltojo karo metais buvo bandyta kurti „socializmą žmogiškuoju veidu“?

- a) Čekoslovakijoje
- b) Jugoslavijoje
- c) Lenkijoje
- d) Vengrijoje

12. 1957 m. EEB *nepriklausė*:

- a) Belgija
- b) Italija
- c) Prancūzija
- d) Norvegija

13. Kas vadovavo SSRS per Karibų krizę?

- a) Lavrentijus Berija
- b) Leonidas Brežnevas
- c) Nikita Chruščiovas
- d) Josifas Stalinas

14. Kuri sąvoka *nebūdinga* Šaltajam karui?

- a) Berlyno blokada
- b) Kolonizacija
- c) Vietnamo karas
- d) VSO įkūrimas

15. Afganistano karas baigėsi SSRS valdant:

- a) Jurijui Andropovui
- b) Leonidui Brežnevui
- c) Michailui Gorbačiovui
- d) Borisui Jelcinui

16. Kuris politikas Lietuvą į nepriklausomybę vedė pasitelkęs taktiką „žingsnis po žingsnio“?

- a) Algirdas Brazauskas
- b) Mykolas Burokevičius
- c) Vytautas Landsbergis
- d) Kazimira Prunskienė

17. Kurios politinės jėgos 1990 m. pradžioje rinkimuose į Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą buvo didžiausios konkurentės?

- a) Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis ir Lietuvos laisvės lyga
- b) Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis ir Lietuvos demokratų partija
- c) Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis ir Lietuvos socialdemokratų partija
- d) Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis ir savarankiška LKP

18. Pirmasis antisovietinis mitingas LSSR buvo sušauktas Vilniuje:

- a) Katedros aikštėje
- b) Kalnų parke
- c) Lenino prospekte
- d) prie A. Mickevičiaus paminklo

19. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžiui nuo pat veiklos pradžios vadovavo:

- a) Arvydas Juozaitis
- b) Vytautas Landsbergis
- c) neturėjo vadovo
- d) Romualdas Ozolas

20. 1989 m. trijų Baltijos valstybių Baltijos kelias buvo skirtas:

- a) Lietuvos okupacijai paminėti
- b) Molotovo ir Ribentropo pakto 50-mečiui paminėti
- c) Klaipėdos krašto atgavimui paminėti
- d) Vilniaus krašto okupacijai paminėti

21*. Kuris įvykis *nelaikomas* Lietuvoje pokariu kilusio partizaninio karo priežastimi?

- a) Kolektyvizacija
- b) Mobilizacija į Raudonąją armiją
- c) Rusinimas
- d) Teroras

22*. Stalinizmo metais Lietuvoje *nebuvo*:

- a) ateizmo
- b) kolektyvizacijos
- c) masinių trėmimų
- d) urbanizacijos

23*. 1990 m. kovo 11 d. atkuriant Lietuvos nepriklausomybę prieš tai buvo pasiremta:

- a) 1920 m. Laikinąja Lietuvos Konstitucija
- b) 1922 m. Lietuvos Konstitucija
- c) 1928 m. Lietuvos Konstitucija
- d) 1938 m. Lietuvos Konstitucija

24*. Kurio Lietuvai svarbaus dokumento pradžioje surašyti šie žodžiai?

„*LIETUVIŲ TAUTA, užsigrūdinusi amžių kovose dėl teisės laisvai ir nepriklausomai gyventi savo tėvų žemėse, vieninga valia siekia savo gyvybę, kalbą, tautines bei valstybines tradicijas išlaikyti, kurti ir ugdyti, kad savo tautine kultūra visuotinei žmonių giminės pažangai bendradarbiaudama, vykdytų Visagalio valią ir laisvo žmogaus pašaukimą.*“

- a) Lietuvių chartoje
- b) Lietuvos diplomatinės tarnybos nuostatuose
- c) Lietuvos laisvės lygos programoje
- d) Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio įstatuose

25*. Kuri ypatybė nebūdinga Lietuvos kultūrai sovietmečiu?

- a) Cenzūros atšaukimas
- b) Ezopo kalba
- c) Glavlito priežiūra
- d) Rusinimas

Seimo narių grupė arba ne mažiau kaip:

- a) 100 tūkstančių rinkėjų
- b) 200 tūkstančių rinkėjų
- c) 300 tūkstančių rinkėjų
- d) 400 tūkstančių rinkėjų

25*. Kurios nuostatos *nėra* 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje?

- a) Draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes
- b) Su žmogumi be jo žinios ir laisvo sutikimo gali būti atliekami moksliniai ar medicinos bandymai
- c) Žmogaus orumą gina įstatymas
- d) Žmogaus asmuo neliečiamas

IV. TEMINĖS KOMPLEKSNINĖS UŽDUOTYS, APIMANČIOS XX–XXI A. PRADŽIOS EUROPOS IR LIETUVOS ĮVYKIUS

VALSTYBINGUMO RAIDA

A šaltinis. Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Aktas

B šaltinis. Atsišaukimas į lietuvių tautą

Raudonieji budeliai, žiauriai kankinę mūsų kraštą, rodę savo drąsą prieš beginkles moteris ir vaikus, kurie dar ir dabar dūsta nuo troškulio užkaltuose vagonuose, šiuo metu siaubo apimti netvarkingai bėga... Artėja visų Lietuvos žemių išvadavimo valanda.

Vokiečių Tauta su šauniąja kariuomene išgelbėjo Europos kultūrą ir civilizaciją.

Ketvirtį šimtmečio siautėjęs negirdėto žiaurumo raudonasis teroras sudužo į vokiečių kariuomenės ir Tautos narsumą ir ryžtingumą.

Broliai Lietuviai! Imkitės ginklo ir padėkite vokiečių kariuomenei krašto vadavimo darbe.

Neatsiliepkite į bolševikų mobilizacijos šaukinius ir slėpkite nuo jų maistą, pašarą, gyvulius.

Neleiskite padeginėti ir naikinti turto. Saugokite įmones ir darbo įrankius, kenkite raudoniesiems okupantams kaip ir kuo galėdami.

Su pasitikėjimu ir dėkingumu džiaugsmu sutikite žygiuojančią Vokiečių kariuomenę ir teikite jai visokeriopą paramą.

Tegyvuoja draugiškiausi ryšiai su Didžiąja Vokietija ir jos Vadu Adolfu Hitleriu!
Tegyvuoja laisva ir nepriklausoma Lietuva!
Viskas Lietuvai!

*Lietuvių Aktyvistų Fronto Štabo Viršininko įgaliotas
Leonas Prapuolenis*

C šaltinis. Iš „TSRS istorijos“

Tarybų vyriausybė negalėjo sutikti su savitarpio pagalbos paktų pažeidimais ir 1940 m. birželio mėnesį į Latviją, Lietuvą ir Estiją, jų vyriausybių sutikimu, įvedė papildomus kariuomenės kontingentus. Tačiau ir po to Pabaltijo valstybių vyriausybės tęsė represijas prieš komunistus, pažangius darbininkus ir valstiečius, sabotavo su Tarybų Sąjunga sudarytas sutartis.

Pabaltijo valstybių darbo žmonės galutinai įsitikino, kad valdančiųjų sluoksnių politika yra nusikalstama, kad šie sluoksniai siekia įtraukti savo tautas į karą su TSRS. Visame Pabaltijyje prasidėjo atviri antivyriausybiniai veiksmai. Šių šalių liaudies masės, Komunistų partijos vadovaujamos, nuvertė subankrutavusius fašistinius režimus ir sudarė revoliucines Liaudies fronto vyriausybes, kurios pradėjo draugystės ir bendradarbiavimo su Tarybų Sąjunga kursą. Liaudies demokratinės vyriausybės ėmėsi ryžtingai naikinti fašizmą ir vykdyti demokratines reformas.

D šaltinis. Atsišaukimas apie Lietuvos valstybės nepriklausomybę

Lietuvos Steigiamasis Seimas, reikšdamas Lietuvos žmonių valią, proklamuoja esant atstatytą (= atkurtą) Nepriklausomą Lietuvos Valstybę, kaipo demokratinę respubliką, etnologinėm sienom ir laisvą nuo visų Valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitom Vals-tybėm.

E šaltinis. Iš Lietuvos Tarybos pareiškimo

I. Lietuvos Krašto Taryba, krašto ir užsienio lietuvių pripažinta vienintele įgaliota lietuvių tautos atstovybe, remdamasi pripažinta tautų apsisprendimo teise ir 1917 [m.] vykusios Lietuvių konferencijos nutarimu, skelbia nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą su sostine Vilniuje ir jos atskyrimą nuo visų valstybinių ryšių, kurie kada nors yra buvę su kitomis tautomis.

II. Šiai valstybei tvarkyti ir jos interesams ginti taikos derybose Krašto Taryba prašo Vokietijos imperijos apsaugos ir pagalbos. Atsižvelgdama į Lietuvos gyvybinius intere- sus, reikalaujančius skubiai užmegzti nuolatinius ir artimus ryšius su Vokietijos imperija, Krašto Taryba pasisako už amžiną, tvirtą Lietuvos valstybės sąjungą su Vokietijos imperi- ja, kuri visų pirma bus įgyvendinama per karinę, susisiekimo, muitų ir pinigų [sistemos] sąjungą.

F šaltinis. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Aktas

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, reikšdama Tautos valią, nutaria ir iškil- mingai skelbia, kad yra atstatomas (= atkuriamas) 1940 metais svetimos jėgos panaikin- tas Lietuvos Valstybės suvereninių (= suverenių) galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė.

Lietuvos Tarybos 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės Aktas ir 1920 m. gegužės 15 d. Steigiamojo Seimo rezoliucija dėl atstatytos (= atkurtos) Lietuvos demokratinės

valstybės niekada nebuvo nustoję teisinės galios ir yra Lietuvos Valstybės konstitucinis pamatas.

Lietuvos valstybės teritorija yra vientisa ir nedaloma, joje neveikia jokios kitos valsty- bės konstitucija.

Lietuvos valstybė pabrėžia savo ištikimybę visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams, pripažįsta sienų neliečiamumą, kaip jis suformuluotas 1975 metų Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimo Helsinkyje Baigiamajame akte, garantuoja žmogaus, piliečio ir tautinių bendrijų teises.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba kaip suvereninių (= suverenių) galių reiškėja šiuo aktu pradeda realizuoti visą Valstybės suverenitetą.

G šaltinis. Iš Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) deklaracijos

1. LLKS Taryba okupacijos metu yra aukščiausias tautos politinis organas, vadovaujās politinei ir karinei tautos išsilaisvinimo kovai.
3. Valstybinė Lietuvos santvarka – demokratinė respublika.
4. Suvereninė (= suvereni) Lietuvos valdžia priklauso tautai.
5. Lietuvos valdymas vykdomas per laisvais, demokratiniais, visuotiniais, lygiais, slap- tais rinkimais išrinktą Seimą ir sudarytą Vyriausybę.
8. Atstačius (= atkūrus) Lietuvos Nepriklausomybę, ligi susirenkant Seimui, Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas eina LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkas.
14. Lietuvos valstybės atstatymas (= atkūrimas), ligi Seimo bus priimta ir paskelbta žmogaus laisvės ir demokratijos siekimus atitinkanti valstybės konstitucija, vykdomas pagal šioje Deklaracijoje paskelbtus nuostatus ir 1922 metų Lietuvos konstitucijos (= Konstitucijos) dvasia.
16. Komunistų partija, kaip diktatūrinė ir iš esmės priešinga pagrindiniam lietuvių tautos siekimui ir kertiniam Konstitucijos nuostatui – Lietuvos nepriklausomumui, – ne- laikoma teisine partija.

Remdamiesi A, B, C, D, E, F ir G šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus.

1. Šaltinius sugrupuokite pagal Lietuvos istorijos laikotarpius.

5 taškai

2. Pateiktus šaltinius surašykite chronologiškai.

1 taškas

3. A šaltinyje nurodyta, kad dokumentą pasirašė Lietuvos Taryba. Įvardykite asmenį, kuris pirmininkavo šios institucijos posėdžiui pasirašant Lietuvos Nepriklausomybės Aktą.

1 taškas

4. Kuo remiantis A šaltinyje Vilnius nurodytas kaip nepriklausomos Lietuvos sostinė?

1 taškas

5. Kodėl A šaltinio autoriai pirmiausia kreipėsi į Rusijos ir Vokietijos vyriausybes?

1 taškas

6. Nurodykite du A ir E šaltinių panašumus. Pagrįskite teiginį, kad E šaltinis tiesiogiai susijęs su A šaltiniu.

3 taškai

7. Nurodykite po du A ir F šaltinių panašumus ir skirtumus.

4 taškai

8. Kokiomis aplinkybėmis sukurtas B šaltinis? Kodėl jame smerkiami „raudonieji budeliai“ ir labai palankiai vertinamas Adolfas Hitleris?

3 taškai

9. B šaltinyje raginama imtis ginklo ir padėti „vokiečių kariuomenei krašto vadavimo darbe“. Nuo ko reikėjo vaduoti kraštą? Ar į šį raginimą buvo atsižvelgta? Atsakymą pagrįskite.

2 taškai

10. Nurodykite ne mažiau kaip du nusikaltimus, kuriais, pasak C šaltinio autoriaus, Baltijos valstybės nusikalto Sovietų Sąjungai.

2 taškai

11. Remdamiesi C šaltiniu ir žiniomis, nurodykite, kaip Baltijos valstybėse pasikeitė valdžia. Įvardykite procesą, kuris iš tiesų vyko 1940 m. birželio mėnesį Baltijos valstybėse.

2 taškai

12. Kodėl C šaltinyje labai palankiai atsiliepiama apie Komunistų partiją?

1 taškas

13. Paskutiniame C šaltinio sakinyje nurodyta, kad „Liaudies demokratinės vyriausybės ėmėsi ryžtingai naikinti fašizmą ir vykdyti demokratines reformas“. Remdamiesi minėtu šaltiniu ir žiniomis, įvardykite ne mažiau kaip keturias Liaudies demokratinės vyriausybės reformas, kurias iš tiesų ji vykdė. Kaip šios reformos paveikė tolesnę Lietuvos raidą?

5 taškai

14. Kurie iš pateiktų šaltinių buvo priimti Vilniuje, o kurie – Kaune?

2 taškai

15. Kokiu tikslu priimtas D šaltinis?

1 taškas

16. D šaltinyje nurodyta, kad dokumentą pasirašė Lietuvos Steigiamasis Seimas. Įvardykite asmenį, kuris pirmininkavo šios institucijos posėdžiui pasirašant D šaltinį.

1 taškas

17. Kodėl Lietuvos Taryba priėmė net du Lietuvos Nepriklausomybės Aktus?

1 taškas

18. F šaltinyje nurodyta, kad dokumentą pasirašė Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba. Įvardykite asmenį, kuris pirmininkavo šios institucijos posėdžiui pasirašant Lietuvos Nepriklausomybės Aktą.

1 taškas

19. Kokiomis aplinkybėmis sukurtas G šaltinis? Nurodykite du jo tikslus.

3 taškai

20. G šaltinyje nurodyta, kad „atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, ligi susirenkant Seimui, Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas eina LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkas“. Įvardykite asmenį, kuris priimant G šaltinį ėjo LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininko pareigas.

1 taškas

21. Kodėl G šaltinyje minima 1922 m. Lietuvos Konstitucija?

1 taškas

22. Remdamiesi pateiktais šaltiniais ir žiniomis, šešiais sakiniais aprašykite, kaip keitėsi Lietuvos valstybingumo raida skirtingais istorijos laikotarpiais. Išskirkite du laikotarpius, kurie XX a. Lietuvos valstybingumo raidai buvo patys sėkmingiausi. Savo pasirinkimą pagrįskite.

10 taškų

LIETUVOS KONSTITUCIJŲ RAIDA

A šaltinis. Iš Lietuvos Konstitucijos

1 str. Lietuvos Valstybė yra nepriklausoma suvereninė (= suvereni). Jos suverenumas priklauso Tautai.

3 str. Lietuvos Valstybė yra respublika. Jos priešakyje yra Respublikos Prezidentas. Jis vadovauja Valstybei.

4 str. Valstybės valdžia yra vienatija⁸ir nedaloma. Ją vykdo Respublikos Prezidentas, Seimas, Vyriausybė ir Teismas.

61 str. Respublikos Prezidentas reprezentuoja Lietuvos Valstybę, priima svetimųjų valstybių atstovus, skiria Lietuvos Valstybės atstovus ir daro kita, kas Konstitucija ir įstatymais jam pavesta.

62 str. Respublikos Prezidentas renkamas septyneriems metams. Jis gali būti perrenkamas.

63 str. Respublikos Prezidentu gali būti renkamas pilietis, kuris ligi balsavimo dienos yra suėjęs ne mažiau kaip keturiasdešimt metų amžiaus ir kuris gali būti renkamas Seimo Nariu.

⁸ Vieninga, darni visuma.

64 str. Respublikos Prezidentą renka Tautos Atstovai. Kas gali būti renkamas Tautos Atstovu, kaip Tautos Atstovai renkami ir kaip jie renka Respublikos Prezidentą, nustatoma įstatymu.

73 str. Respublikos Prezidentas neatsako už savo galios veiksmus. Už kitus veiksmus Respublikos Prezidentas negali būti šaukiamas atsakyti, ligi vadovauja Valstybei.

B šaltinis. Iš Lietuvos valstybės Konstitucijos

1 §. Lietuvos Valstybė yra nepriklausoma demokratinė Respublika.

Suvereninė (= suvereni) Valstybės Valdžia priklauso Tautai.

2 §. Valstybės Valdžią vykdo Seimas, Vyriausybė ir Teismas.

25 §. Seimas renkamas trejiems metams. Kai Valstybė veda karą (= kariauja) arba kai daugiau kaip pusėje jos teritorijos yra įvesta karo padėtis, Respublikos Prezidentas tam tikru aktu gali pailginti Seimo laiką, kuriam jis yra išrinktas. Toks Respublikos Prezidento aktas yra reikalingas Seimo patvirtinimo.

40 §. Vyriausybę sudaro Respublikos Prezidentas ir Ministerių Kabinetas.

41 §. Respublikos Prezidentą renka Seimas. Respublikos Prezidentas renkamas slaptu balsavimu absoliutine (= absoliučia) atstovų balsų dauguma. Jei du kartu balsuojant nei vienas kandidatas negautų absoliutinės (= absoliučios) atstovų balsų daugumos, tad Respublikos Prezidentas renkamas iš dviejų kandidatų, gavusių daugiausia balsų, ir išrinktu laikomas tas, kuris gaus daugiau balsų. Jei abu kandidatu gautų lygų skaičių balsų, išrinktu laikomas vyresnio amžiaus kandidatas.

43 §. Respublikos Prezidentu gali būti renkamas kiekvienas Lietuvos pilietis, kuris gali būti renkamas atstovu į Seimą ir yra ne jaunesnis kaip 35 metų.

C šaltinis. Iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos

1 str. Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika.

2 str. Lietuvos valstybę kuria Tauta. Suverenitetas priklauso Tautai.

3 str. Niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių. Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsinaisi į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką.

4 str. Aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus.

5 str. Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Valdžios galias riboja Konstitucija. Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms.

56 str. Seimo nariu gali būti renkamas Lietuvos Respublikos pilietis, kuris nesusijęs priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei ir rinkimų dieną yra ne jaunesnis kaip 25 metų bei nuolat gyvena Lietuvoje. Seimo nariais negali būti renkami asmenys, nebaigę atlikti bausmės pagal teismo paskirtą nuosprendį, taip pat asmenys, teismo pripažinti neveiksniais.

78 str. Respublikos Prezidentu gali būti renkamas Lietuvos pilietis pagal kilmę, ne mažiau kaip trejus pastaruosius metus gyvenęs Lietuvoje, jeigu jam iki rinkimų dienos yra suėję ne mažiau kaip keturiasdešimt metų ir jeigu jis gali būti renkamas Seimo nariu. Respublikos Prezidentą renka Lietuvos Respublikos piliečiai penkeriems metams, remdamiesi visuotine, lygia ir tiesiogine rinkimų teise, slaptu balsavimu. Tas pats asmuo Respublikos Prezidentu gali būti renkamas ne daugiau kaip du kartus iš eilės.